

Utopismul gândirii politice eminesciene?

Adrian-Gelu JICU*

Key-words: *utopia, journalism, political thinking, national identity, anti-moderns*

1. Mihai Eminescu, între construcție și reconstrucție

S-a discutat mult în ultimii ani despre necesitatea revizuirilor sau, cu un termen mai la modă, a revizitărilor scriitorilor canonici. Eminescu nu a scăpat nici el acestui proces, care a cunoscut direcții antagonice: una demitizantă (deconstructivistă) și alta reinitizantă (reconstructivistă). Redactorul „Timpului” continuă să genereze reacții contradictorii, exegeza nereușind să găsească acea obiectivitate atât de frecvent invocată (și prea puțin aplicată) în discuțiile despre publicistica eminesciană. De vină trebuie să fie valoarea simbolică pe care scriitorul a dobândit-o încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea și care, treptat, a căpătat o aură mitică adânc înrădăcinată în mentalul colectiv.

Așa se face că nici astăzi abordările nu prea reușesc să iasă din scenariile pro sau contra Eminescu. Am încercat eu însumi o poziționare neutră față de publicistica eminesciană, subliniind nefericita polarizare a interpretărilor și, așa cum anticipam, reacțiile nu au întârziat să apară (Jicu 2013). Într-un articol recent, *Contribuția lui Mihai Eminescu la filosofia dreptului*, Ștefan Munteanu se arată nemulțumit de posibilitatea ca gândirea eminesciană să fie asociată cu ideea de utopie. Propunându-și

să demonstreze, împotriva tuturor prejudecăților care încă mai persistă (sic!), că Mihai Eminescu a fost, nu numai un poet genial, ci și un mare gânditor, un spirit enciclopedic miruit cu o aleasă vocație filosofică (Munteanu 2014),

filosoful merge pe urmele lui Theodor Codreanu subliniind că trebuie să facem distincția

între statul natural ca utopie, statul natural ca explicație a genezei statului și, în fine, statul organic ca opțiune eminesciană, perfect argumentată științific și filosofic (Codreanu 1992: 115).

După care avertizează că, fără distincția clară a acestor sintagme, se creează posibilitatea greșelii de a crede că Eminescu a fost un gânditor utopic:

* Universitatea „Vasile Alecsandri”, Bacău, România.

Dar despre utopismul gândirii eminesciene vorbește și un mai tânăr cercetător, care ar fi trebuit să țină cont de explicația lui Theodor Codreanu. Mă refer la universitarul băcăuan Adrian Jicu, cel care, apreciindu-l pe Sorin Antohi, scrie: „Utopismul gândirii eminesciene poate fi abordat pe două paliere: unul tematic și celălalt pragmatic”. Aceasta în condițiile în care, cum se știe, Eminescu respingea cu îndârjire utopiile (Munteanu 2014).

Pentru că lucrurile nu au fost înțelese, mă văd nevoit să reiau câteva dintre ideile referitoare la utopismul gândirii eminesciene, insistând asupra unora dintre nuanțele care caracterizează modul de a gândi al jurnalisului de la „Timpul”. Dacă ar fi citit (cu atenție) subcapitolul respectiv (dar și cartea, pentru a avea o viziunea de ansamblu), Ștefan Munteanu ar fi înțeles că propuneam acolo o dublă interpretare, care, firește, ducea la rezultate diferite. Ideea de la care pornește, așadar, această lucrare se bazează pe existența unui paradox. Solid fundamentată teoretic, gândirea eminesciană se dovedea impracticabilă în contextul unui stat care încerca să se modernizeze rapid. Așadar, ipoteza mea este cât se poate de limpede: publicistica eminesciană propune soluții corecte din punct de vedere teoretic, dar utopice din perspectiva aplicabilității lor. Și asta nu pentru că modelul său ar fi fost inferior celui liberal, ci pentru că mersul istoriei a fost altul. Este aici un *distinguo* necesar, asupra căruia voi insista în paginile următoare, întrucât această problemă a raportului dintre un construct teoretic și posibilitatea aplicării sale constituie una dintre problemele cele mai spinoase ale publicisticii eminesciene.

2. Ce este totuși utopia?

Voi aminti pentru început câteva dintre chestiunile referitoare la specificul utopiei pentru ca apoi publicistica eminesciană să fie trecută prin acest filtru. O bună sinteză a acestui material teoretic ne oferă cartea lui Bogdan Crețu, *Utopia negativă în literatura română*, al cărei prim capitol prezintă principalele încercări de a defini acest concept. Fără a relua firul demonstrației sale, voi reține aici doar accepțiunea pe care autorul o atribuie utopiei:

Utopia este, mai întâi de toate, un mod de a percepe realitatea, de a o influența, o *forma mentis* care, de cele mai multe ori sau în cele mai vizibile, cunoscute ipostaze, se concretizează sub forma unui text literar. Un discurs etajat, cu mai multe sertare, în care ficțiunea, fabulația manipulează receptarea, ea având, de fapt, rolul de a sprijini un anumit raționament, o anumită teză extraliterară. [...] Tocmai în aceasta constă exercițiul înșelător al discursului utopic, în încercarea de a contamina conștiința maleabilă a celor mulți promițându-le *Binele* (Crețu 2008: 19-20).

Dincolo de justetea observațiilor, ar fi de discutat totuși în ce măsură cei care propun utopii au în vedere, în mod voit, manipularea. *Utopia* lui Thomas Morus mi se pare sensibil diferită de *Capitalul* lui Marx (ca să menționăm doar două dintre marile utopii ale umanității), căci autorul englez viza critica societății engleze a vremii de pe pozițiile rezonabile ale umanismului, în vreme ce teoreticianul socialist avea să întindă lumii o capcană diabolică, ale cărei consecințe (aggravate de cei care s-au revendicat din ideile sale) s-au dovedit catastrofale pentru istoria omenirii. Chiar dacă Paul Johnson a demonstrat că de multe ori cei care au pus în circulație

utopii erau departe de a fi modele umane¹, eu nu m-aș grăbi să blamez utopiile *in corpore*, ci, dimpotrivă, aș crede că ele sunt necesare, chiar dacă ceea ce propun este adesea iluzoriu. Din acest unghi, trebuie disociat între utopia ca discurs și utopia ca acțiune, dar și între utopii umanitariste (bine intenționate, chiar dacă efectul lor a fost adesea contrar) și utopii ipocrite, construite cu o clară intenție de manipulare. Pentru mine, utopia are o funcție de reglare, asigurând, prin chiar ceea ce promite, o compensație necesară, un echilibru între nemulțumirile oferite de realitate și așteptările oamenilor.

3. Eminescu față cu utopia. „Negocierea unei imagini”

Întorcându-ne acum la gândirea eminesciană și la posibilitatea înscrierii ei în sfera utopismului, constatăm cu tristețe că majoritatea opiniilor vehiculate au fost dictate de idiosincrazii sau de interese și rareori de forța argumentelor. Mai mult, ea a fost deturnată de la adevărata ei intenție, prin scoatere din context sau, mai grav, prin răstălmăcirea unor pasaje sau texte. Concluziile la care s-a ajuns sună fantezist, unii socotindu-l pe gazetar reacționar, paseist, conservator, retrograd sau visător, alții împingându-l, protocronic, în linia vizionarilor și a mântuitorilor neamului românesc.

A găsi un echilibru între tendințele demitizante și cele adulatorii nu este deloc ușor, căci ambele tabere și-au construit argumente aparent solide. Linia G. Ibrăileanu – E. Lovinescu – Emil Cioran – Z. Ornea – H.-R. Patapievici – Eugen Negrici – Sorin Antohi – Caius Dobrescu a insistat, cu oarecare dreptate, asupra consecințelor nefaste pe care gazetăria eminesciană le-a avut prin propunerea unor soluții nerealiste, care ar fi împins țara către un țărănism/misticism cu efecte nocive asupra evoluției istorice a României. De cealaltă parte, tabăra Nicolae Iorga – G. Călinescu – Zoe Dumitrescu-Bușulenga – Theodor Codreanu – Alex. Mihai Stoenescu a ținut să sublinieze viabilitatea soluției eminesciene, exagerând în direcția opusă, excluzând ideea că Eminescu s-ar fi putut înșela.

Să exemplificăm câteva dintre aceste luări de poziție. În viziunea lui Ioan Stanomir statul albinelor (pe care Eminescu îl elogiază în repetate rânduri) trădează nostalgia după binele obștesc, după valorile comunitare caracteristice epocii lui Constantin Brâncoveanu. Privită din acest unghi, publicistica eminesciană este o dezvoltare a unei culturi patristice care pune binele colectivității înaintea individualismului cu care este asociat liberalismul. În realitate, Eminescu nu propune ca model, ci doar ca exemplu, statul albinelor. Oricât de fumată ar părea sintagma, Eminescu este o voce a celor mulți. Statul albinelor este superlativ valorizat întrucât ar întruchipa, la nivel miniatural, un model ideal pe care Eminescu îl deprinsese din lecturile sale despre istorice și filosofice. El se intersectează cu admirația gazetarului pentru alcătuirea socială de Ev Mediu, în care domnitorul, boierii și răzeșii își au rolurile bine determinate, aidoma organizării unui stup, în

¹ Iată, spre exemplu, portretul pe care Paul Johnson îl face lui Marx, subliniind distanța uriașă dintre caracterul infam al ideologului și pretențiile umanitariste ale discursului său: „I-am prezentat filozofia ca fiind un amalgam al viziunii poetice, al abilității sale de ziarist și al academismului său. Se poate însă arată și că adevăratul ei conținut poate fi pus în legătură cu patru aspecte ale caracterului autorului său: gustul pentru violență, apetitul pentru putere, inabilitatea de a mânui banii și, mai presus de toate, tendința de a-i exploata pe cei din jur” (Johnson 2006: 105).

care orice intrus este respins prin efortul conjugat al colectivității. Opțiunea pentru lumea albinelor rămâne, așadar, o proiecție a aspirațiilor eminesciene către un tipar natural, simplu, guvernat de legi organice. Eminescu nu este însă atât de naiv pentru a crede în posibilitatea aplicării unui asemenea sistem social, dar asta nu îl împiedică să se raporteze la el.

Trimițând la un articol din „Curierul de Iași”, în care era elogiât principele Nicolai I al Muntenegrului, „regele-poet”, Caius Dobrescu deduce caracterul utopic al publicisticii eminesciene, asociindu-i o nuanță narcisiacă, pe care o enunță cu infinite precauții, îngrijorat de posibilitatea unui asemenea adevăr:

Asocierea dintre efigia poetului-filozof și a „Cezarului” este frecventă în imaginarul poetic eminescian, ceea ce ar putea indica, în ultimă instanță, înspre o foarte profundă, chiar dacă reprimată, fantasmă a propriei apoteoze (Dobrescu 2004: 284).

Eseistul avertizează asupra acestui derapaj care l-a aruncat pe Eminescu din Realia în Imaginaria, transformându-l dintr-un lucid luptător pentru apărarea identității într-un don Quijote incapabil să perceapă limita (fragilă) între teorie și practică, între idee și acțiune. Din această perspectivă, publicistica eminesciană ar ilustra un caz de automatizare, de autoiluzionare. Ideea nu poate constitui un argument pentru a demonstra utopismul gândirii eminesciene. Entuziasmul ziaristului se justifică prin contextul care a generat respectivul articol: este vorba despre războiul balcanic și despre admirația nutrită de Eminescu față de eroismul muntenegrenilor, pe care îl exacerbează din dorința de a da un imbold românilor, sugestați astfel să se alăture luptei antiotomane. În rest, e stil.

Proteică, gândirea eminesciană a pus în dificultate și alți comentatori avizați. Ea se lasă greu redusă la o formulă, oscilând între buna cunoaștere a ceea ce înseamnă proiecție utopică și profesarea ei cu nonșalanță, după cum pretinde, mai nuanțat, Sorin Antohi:

Cu asemenea idei, Eminescu se plasează între utopie și revoluție, poate mai aproape de prima. [...] Nu e utopism în stare pură, desigur, ci o atitudine politică foarte apropiată de conservatorismul progresist de tip englez, atât de prețuit de Eminescu (Dobrescu 2004: 284).

Sub o altă formă, ideea fusese anticipată de Al. Oprea, în viziunea căruia admirația față de trecut traduce „reflexe ale mitului vârstei de aur” (Oprea 1983: 57). Trebuie totuși precizat că, prin natura ei, utopia se proiectează în viitor, nu în trecut, paseismul eminescian fiind o altă problemă, despre care am discutat altădată (Jicu 2013: 141-143).

În schimb, un istoric precum Alex Mihai Stoenescu susține că, de fapt, utopic era modelul statal impus de liberali și nu cel eminescian: „tipul de stat și modalitățile de implementare a acestuia au fost greșite din start, alese după un model frumos, dar nepotrivit” (2010: 11). Dintr-un alt unghi, dar la aceeași concluzie ajunge Pavel Florea, care interpretează opțiunea pentru organicism drept semnul respingerii utopiei liberale:

Orice abatere de la legea dezvoltării organice, crede poetul, înseamnă alunecare spre utopie, închipuire sau chiar, spre situații mai complicate, zdruncinătoare pentru mersul normal, evolutiv al lucrurilor (Florea 2004: 100).

În acest sens, el citează un pasaj care vorbește de la sine despre luciditatea lui Eminescu:

Căci cine zice progres nu-l poate admite decât în legile lui naturale, cu continuitatea lui treptată. A îmbătrâni în mod artificial pe un copil, a răsădi plante fără rădăcină pentru a avea grădina gata în două ceasuri nu e progres, ci devastare. [...] Deci, progresul adevărat fiind o legătură naturală între trecut și viitor, se inspiră din tradițiile trecutului, înlătură însă inovațiunile improvizate și aventurile hazardoase (Eminescu 1984: 17).

Mai aproape de spiritul gândirii eminesciene mi se pare Mihai Cimpoi, care consideră că

proza lui politică se bazează pe o veritabilă poetică e refuzului dublată de altă poetică a mitizării. O utopie în doi timpi și două culori, într-o poetică de tip maniheic (Cimpoi 2013: 206).

Când afirmă însă că „visul lui Eminescu de a opri evoluția limbii pentru a o feri de stricăciuni sau de a crea un stat român modern pe legi naturale nu este, practic, posibil”, Mihai Cimpoi se pripește pentru că Eminescu nu și-a propus niciodată întoarcerea trecut, ci s-a arătat doar sceptic față de prezent. Admițând că „soluțiile lui sunt impracticabile” și că „judecățile sale politice sunt uneori nedrepte”, academicianul încearcă să le explice prin contextul dificil care le-a generat: „în vremuri de cumpănă, asemenea accente și asemenea utopii sunt inevitabile” (Cimpoi 2013: 207). Aș crede însă că ele nu sunt doar inevitabile (ceea ce echivalează cu o scuză), ci sunt necesare, întrucât articolele eminesciene au asigurat echilibrul necesar într-o societate care traversa un proces de modernizare rapid, făcut după model francez, dar care avea nevoie de o contragreutate, care să îi evidențieze neajunsurile. Iar Eminescu tocmai asta a făcut, într-o manieră ce amintește de junimist, dar care poate fi explicată mai bine printr-un termen la modă azi, antimodernitatea, pe care o ilustrează convingător.

4. Utopie și antiutopie în gândirea eminesciană. Antimodernul Eminescu

Două sunt, în opinia mea, întrebările care se pun în legătură cu utopismul eminescian: în ce măsură propune ea o reprezentare fictivă, iluzorie, a realității și dacă poate fi Eminescu suspectat de intenții manipulatorii. Cu lecturile lui solide și cu o formație intelectuală clădită pe ceea ce era mai nou în cultura și știința europeană a epocii, gazetarul „Timpului” știa ce este aceea o utopie. Într-un articol din 15 mai 1881, *Trăim într-o țară ciudată*, Eminescu recurge la termenul „utopie” pentru a-și discredita adversarii liberali, cărora le reproșa intenția (inexistentă) de a desființa armata regulată:

De aici la ideea desființării armatei și la înlocuirea ei prin *armata liberă*, acel vis al demagogiei, nu este decât un pas; și vai de țara noastră când oștirea națională va fi organizată după ideile și idealul d-lui prezident al Camerei. De aceea este o datorie pentru oricine care cunoaște adevărul de-a zdrobi acea periculoasă și mincinoasă utopie ori de câte ori o va vedea că iese din nou la lumină; de-a opune adevărul minciunii, realitatea ficțiunii, istoria legendei (Eminescu 1983: 173).

De altminteri, Eminescu discută și în alte articole despre acest concept, dovedind o bună înțelegere a mecanismelor acestuia, dar și a efectelor pe care utopia le poate produce. Trimiterile la diverse utopii nu echivalează însă cu împărtășirea lor. Ba dimpotrivă. Exercițiile de admirație ale trecutului, despre care s-a spus că reprezintă dovezi ale utopismului eminescian, au fost analizate, cu folos, de Monica Spiridon, din perspectiva elocvenței și a valorii lor literare. Ea respinge acuzațiile de paseism care i s-au adus jurnalistului, explicând elogiul trecutului ca parte a unui demers persuasiv:

Judecat în planul strict ideologic, Eminescu a fost acuzat că plasează trecutul într-o perspectivă idilică fiindcă tânjește după timpurile feudale, de nu de-a dreptul după barbarie și primitivism. Plasat în *sistemul argumentativ* al poetului, paseismul dobândește alt sens și, în orice caz, *alt rost* (Spiridon 2003: 84).

Exegeza realizează, așadar, o deplasare de accent semnificativă, prin care disociază subtil între gândirea socio-politică eminesciană și formele ei de manifestare. Din acest unghi, acuzațiile de reacționarism și paseism își pierd rațiunea de a fi, permițându-ne să înțelegem că, în fapt, referirile la trecut nu sunt altceva decât semne ale unei nostalgii de factură utopică și exemple cu valoare argumentativă.

Rămâne acum în discuție un al doilea aspect, acela referitor la posibilitatea ca Eminescu să fi recurs, conștient, la un discurs utopic, propunând soluții nerealistice, pentru a manipula opinia publică a vremii. Ca ziarist al opoziției, redactorul „Timpului” avea, într-adevăr, de luptat cu mașinăria propagandistică liberală și ar fi putut fi tentat să recurgă la armele ipocriziei utopice. Nu o va face însă, pentru că, structural, era un individ netranzaționabil. Articolele în care demască matrapazlăcurile liberalilor, dar și pe cele ale conservatorilor, stau măturie. În acest context, ipoteza unui discurs prefăcut cade. Faptul că Eminescu propune (fie și fragmentar) în articolele sale soluții generoase, dar greu de aplicat la problemele sociale, economice și politice ale vremii nu trebuie pus doar pe seama activității la o gazetă conservatoare, ci are rădăcini mult mai adânci, izvorâte din convingerea poetului-jurnalist că trebuie să fie unul dintre constructorii discursului identitar românesc. Departate de a fi naiv, el înțelege prea bine adevăratele probleme ale românilor și se angajează într-o luptă de uzură, pe care am plasat-o sub semnul a două personaje memorabile: Sisif și don Quijote.

Discuția despre utopismul gândirii eminesciene poate merge chiar mai departe întrucât, în realitate, discursul său poate fi considerat, cu îndreptățire, de tip antiutopic, ținând cont de numeroasele articole în care Eminescu demască ipocrizia clasei politice și denunță, în termeni de pamflet, demagogia liberală, drapată într-un limbaj fanfaron, pe care el îl denumește prin sintagme ca „panglicării” sau „retoricele sulii”. Din acest unghi, Eminescu este mai degrabă un antimodern, așa cum am demonstrat într-un articol mai vechi (Jicu 2012), în care arătam că articolele sale corespund, în bună măsură, celor șase topoi fixați de Antoine Compagnon drept elementele constitutive ale gândirii antimoderne.

Nemulțumirea lui Eminescu față de modernizarea grăbită a societății românești ne permite, deci, să îl apropiem mai degrabă de discursul antiutopic, cu rezerva că Eminescu nu propune o antiutopie propriu-zisă, ci doar se arată sceptic

față de posibilitatea implementării modelului revoluției franceze la specificul societății românești. Istoria a demonstrat însă contrariul, ceea ce făcut posibilă împingerea nedreaptă a lui Eminescu în zona gânditorilor tradiționaliști, robi ai unui scenariu dominat de mitul epocii de aur și al nostalgiei după paradisul pierdut. Citite în contextul epocii, articolele semnate de Eminescu probează tocmai contrariul, caracterizându-se printr-o luciditate remarcabilă și prin disponibilitatea de sacrificiu în numele valorilor românești.

5. Publicistica eminesciană – construct teoretic și acțiune politică

În opinia mea, utopismul eminescian trebuie explicat într-un dublu registru: construct teoretic și acțiune politică. Privită din această perspectivă, publicistica eminesciană se dovedește paradoxală: solidă în planul abstracțiunilor teoretice, dar inaplicabilă politic, într-un stat care urma un alt model al modernizării, cel liberal. Faptul că o gândire profundă cum a fost cea eminesciană nu a reușit să impună o practică politică imediată se explică prin factori conjuncturali. Ea a influențat însă decisiv cultura și chiar politica românească din deceniile următoare, întrucât principalele ideologii s-au raportat și chiar revendicat din această gândire pe care noi o considerăm astăzi utopică. Privită din unghiul acțiunii politice și al mersului istoriei, ea se dovedește într-adevăr utopică, stârnind nemulțumirea unui Cioran, care însă datorează foarte mult tocmai acestui utopism eminescian. Pentru că utopiile nu sunt întotdeauna condamnabile, ci, uneori, necesare. Ele au asigurat, de-a lungul istoriei acel echilibru între antiteze sau, după cum afirmă Theodor Codreanu, împăcarea antitezelor. Este și cazul gândirii eminesciene care a forjat un identitar românesc în construcție, asigurându-i un discurs din care aveau să se hrănească inclusiv adversarii săi liberali, care au mizat pe cunoscuta formulă „Prin noi înșine”, în care trebuie să identifice influența modelului etnocentric german promovată la noi de Eminescu.

Cu toate acestea, Eminescu nu este infailibil, ci, înainte de toate, om. Dincolo de coerența gândirii sale, construită, cum a arătat cu îndreptățire Theodor Codreanu, pe câteva valori fundamentale cum ar fi „teoria statului natural”, „apriorismul ideologic, teleologia muncii, arheitatea popoarelor, golul etnic etc.” (Codreanu 1992: 115), există și articole care trădează faptul că redactorul „Timpului” nu a avut întotdeauna acces la informațiile din culise, care l-ar fi putut ajuta să înțeleagă adevăratele intenții ale politicii liberale sau mutările unora dintre conservatori. Este singura situație în care se poate vorbi despre inadecvarea textelor sale la realitățile epocii, ceea ce nu îl transformă însă într-un utopist, ci, mai degrabă, într-o victimă a unui mecanism politic mult mai complicat, în care el juca un rol marginal, care a devenit ulterior central prin faptul că se baza pe ideea națională, pe ceea ce încă de la vârsta de 20 de ani considera esențial: „Păstrarea naționalității noastre e lucru de căpetenie” (Eminescu 1980: 62).

Căutând să-și fidelizeze cititorii, Eminescu le propune, alături, scenarii alternative, prin care substituie unei realități (pentru el dezamăgitoare) o iluzorie evoluție încununată de succese:

Să ne închipuim că prisăcarul (image care însușește idealul statului albinelor și rolul monarhului chemat să vegheze la corecta funcționare a sa [n.n.]), ar

fi fost din dinastia Mușatinilor, necontestați de nimeni. [...] Negustorul ar fi rămas negustor, meseriașul meseriaș, nu s-ar fi născut goluri economice atât de simțite. [...] Atunci, războiul din 54 ne-ar fi adus Basarabia, cel din 1859 Bucovina, cel din 1866 Transilvania (Eminescu 1980: 172).

Sub semnul lui ce-ar fi fost dacă, Eminescu nu împinge în plan secund, ci actualizează, printr-o dureroasă anamneză, așteptările contemporanilor, încercând să le inducă ideea eșecului proiectului liberal. Altfel spus, el contrapunea reușitelor incontestabile ale Partidului Liberal (Unirea, adoptarea Constituției, cucerirea independenței, proclamarea regatului, modernizarea statului etc.) o ipoteză dezvoltată prin care dezideratele naționale ar fi fost și ele obținute.

Eminescu își asumă statutul ingrat de contestatar al unei direcții liberale care se bucura de succes, căutând să-i opună un model care pornea de la primatul ideii naționale. Modelul său etnocentric, bazat pe cultul muncii, nu a convins în epocă (ceea ce l-a făcut să pară utopic) din cauza contextului socio-politic, dar și-a luat revanșa postum. Publicistica eminesciană a fost însă extrem de importantă, întrucât a funcționat ca o contragreutate la tendințele liberal-revoluționare din epocă. Ea rămâne, dincolo de orice, un consistent exercițiu de legitimare a discursului identitar românesc.

Bibliografie

- Cimpoi 2013: Mihai Cimpoi, *Mihai Eminescu. Dicționar enciclopedic*, Chișinău, Gunivas.
- Codreanu 1992: Theodor Codreanu, *Modelul ontologic eminescian*, Galați, Editura Porto-Franco.
- Crețu 2008: Bogdan Crețu, *Utopia negativă în literatura română*, București, Cartea Românească.
- Dobrescu 2004: Caius Dobrescu, *Mihai Eminescu. Imaginarul spațiului privat. Imaginarul spațiului public*, Brașov, Editura Aula.
- Eminescu 1980: Mihai Eminescu, *Opere*, IX, București, Editura Academiei Române.
- Eminescu 1984: Mihai Eminescu, *Opere*, XI, București, Editura Academiei Române.
- Eminescu 1983: Mihai Eminescu, *Opere*, XIV, București, Editura Academiei Române.
- Florea 2004: Pavel Florea, *Trimitere la clasici. Idei naționale. Idei europene*, Iași, Editura Universitas XXI.
- Jicu 2012: Adrian-Gelu Jicu, *Antimodernii Eminescu și Caragiale*, în „Philologica Jassyensia”, an VIII, nr. 2 (16), 2012, p. 65-76.
- Jicu 2013: Adrian-Gelu Jicu, *Idolul de fier cu picioare de lut*, în *Coordonate ale identității naționale în publicistica lui Mihai Eminescu. Context românesc și context european*, București, Editura Muzeului Național al Literaturii Române, p. 7-9.
- Johnson 2006: Paul Johnson, *Intellectualii*, ediția a III-a, București, Editura Humanitas.
- Munteanu 2014: Ștefan Munteanu, *Contribuția lui Mihai Eminescu la filosofia dreptului*, în „Acta Universitatis George Bacovia. Juridica”, vol. 2, Issue 2/2013, <http://juridica.ugb.ro/>, 5 iunie.
- Oprea 1983: Al. Oprea, *În căutarea lui Eminescu gazetarul*, București, Editura Minerva.
- Spiridon 2003: Monica Spiridon, *Eminescu. Proza jurnalistică*, București, Editura Curtea Veche.
- Stoenescu 2010: Alex Mihai Stoenescu, *Istoria loviturilor de stat din România*, vol. II, *Eșecul democrației române*, București, RAO.

Is Eminescu's Political Thinking Utopian?

Symbol of national identity, Mihai Eminescu is, for sure, one of the most important writers and thinkers in Romanian literature. His biography has been the subject of endless fights, while his ideas have generated a large number of different opinions concerning his political, economic or cultural choices. For all these reasons it is almost impossible today to deal with his work in an objective manner. I have tried myself to construe his journalism by placing it into the very context that generated it, but, as expected, my intention was not well understood. Recently, in an article dedicated to Eminescu's contributions to the philosophy of law, Stefan Munteanu rejected the possibility of any utopia in Eminescu's thinking, denying the evidence and refusing to understand that the term can be interpreted in a double manner: as discourse and, at the same time, as political action.

That is why this paper aims at (re)discussing this controversial topic, having as a starting point this distinction between discourse and political action. Such an approach turns out useful since it proves that Eminescu was aware of what utopia means. He is, in fact, an anti-modernist and not a utopian thinker. His economic or cultural ideas prove his outstanding thinking which could not be accepted as political solutions since Romania chose a different way, the French revolutionary system and not the German one. That is why, my conclusion goes like that: Eminescu's thinking is rather anti-modernist in theory, but utopian in practice. However it is extremely important because it worked as a possible option for a young state as Romania in search of discourses to legitimate its identity in Europe. In other words, we may accept that Eminescu's thinking is a necessary utopia that forged our national identity.